

K EMONSKI KERAMIKI

IVA MIKL CURK

Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo

Pripombe k delu: Ljudmila Plesničar-Gec, **Keramika emonskih nekropol**, Dissertationes et monographiae XX, Zveza arheol. društev Jugoslavije in Mestni muzej, Beograd-Ljubljana 1977, 109 strani, 12 tabel. Celoten tekst preveden v angleščino.

Delo je skrajšana doktorska disertacija, obravnava pa bogato lončeno posodje iz emonskih grobišč v naslednjih skupinah: keramika tankih sten, vrči, lonci, vaze, čaše, skodele in krožniki, amfore, balzamariji. Vsako skupino zase avtorica tipološko in kronološko opredeli v zgoščenem tekstu, glavna opazanja pa še enkrat strne v sklepnem poglavju z naslovom zaključek.

Knjiga je po opremi opazna v seriji in že po izbiri predmeta obeta postati delo, ki bo na delovni mizi vseh arheologov-praktikov. Lončena črepinja je pač najpogostnejša najdba in nadvse dobrodošla je pomoč pri interpretaciji in dataciji. Obdelava gradiva iz tako obsežnih grobišč, kot so bila raziskana v Ljubljani, seve pri nadaljnjem arheološkem delu v Sloveniji in sosednih pokrajinah mnogo pomaga. Prav zaradi tega pa naj naš prikaz naniza še nekaj nujnih opozoril in opazanj, ki v knjigi niso našla pravega mesta.

Zavedati se moramo, da je med nastankom in izidom dela preteklo nekaj časa: čas nastanka je vtisnil svoj pečat kar vrsti trditev. Škoda, da v uvodu avtorica ni jasneje opredelila časa, do katerega je ob pripravi razprave spremljala vse tokove v raziskovalnem delu doma in na tujem. Pregled literature kaže, da je bil ta termin nekako leto 1973, da pa vendar ni zavzela nobenega stališča do nekaterih že prej objavljenih in brez dvoma dostopnih sestavkov. Na podrobnosti bomo še opozorili.

Dokajšnja svoboda pri citiranju literature tudi tu kaže, kako zelo potrebno je, da se vsi držimo načina citiranja, ki ga je v našo prakso uvedel Arheološki vestnik. V delu *Keramika emonskih nekropol* namreč nekajkrat spremlja citat z navedbo primerjalnega gradiva povsem originalen sklep in bralca na ta način zavaja, drugič spet je s citatom opremljen skoraj diametralno nasproten sklep in spet utegne zvesti, če ne poznamo ali ne preverjamo originala (npr. citiranje Šašlovih sklepov o legijskem taboru v *RE* s. v. Emona).

Čas, v katerem je nastalo jedro knjige, je delu celó tako močno vtisnil svoj pečat, da nekaterih kronološko že na prvi pogled tipičnih grobnih enot iz Narodnega muzeja (po mojem mnenju npr. zlasti grob 27 — 1032 ali Jugobanka 2) in predmetov ne najdemo ne v tekstu ne v tabelah.

V delu je nekaj tiskarskih napak, ki utegnejo (na koncu str. 39 je treba popraviti, da je slika posode 62 groba 618 MM na tabeli 4 št. 26). Srečamo tudi nekaj stilističnih pogrškov, ki sicer pri rabi dela ne motijo. Vsekakor pa utegne manj poučenega bralca zмести nekaj ohlapnih formulacij (npr. »Najstarejši predmet povsem domače izdelave v kompleksu slovenskega prostora je lonec« na str. 37, ali »Neposredna bližina Aquileje, zadnje italske mejne postojanke pred vrati Panonije je bila prav gotovo vzrok za izreden trgovski vpliv« na str. 33).

Zelo je škoda, da avtorica delu na pot ni zapisala razlage o načinu sestavljanja preglednih razpredelnic. Gotovo je, da je treba razvojne in druge povezave pri posamičnem tipu razbrati iz teksta, vendar bo razvojno pot dokončno vendarle morala pomagati slediti tudi celotna množina materiala v celoti. Tu si moramo dovoliti kratek ekskurz. Brez dvoma je razprava Keramika emonskih nekropol do določene mere prva etapa obdelave gradiva iz emonskih nekropol, saj so grobne enote datirane le po tem, kar je mogel obdelovalec posamezne zvrsti pridatkov o drugih vrstah pridatkov razbrati iz splošnih priročnikov in starejših tekstov. Tako se ne upoštevamo še razvojnih fines ter zakonitosti, ki jih nakazujejo emonska grobišča. Zato sodim, da bo treba, ko bodo obdelane vse vrste grobnih pridatkov, še enkrat izbrati kronološko značilne grobne enote in še enkrat nadrobno datirati grobove. Taki obdelavi v pomoč prilagam slike enoročajnih vrčev iz emonskih grobov. Na slikah so zbrani vrči po časovnem zaporedju, kot znamo zdaj nekako na prvi pogled datirati grobove. Že pri tem vidimo, kako se nekatere oblikovne posebnosti v teku časa izgublajo in druge porajajo. Tega spreminjanja ob posameznem grobu in predmetu se nikoli ne razberemo in zato tipoloških fines tudi na preglednih tabelah Ljudmile Plesničar, ki predlaga gotovo prvo fazo obdelave, v polnem obsegu ne moremo slediti.

Ko nadaljujemo s prikazom, moramo opozoriti na nekaj tehničnih napak, ki so se vrinile v sestavljanje tabel. Na tab. 2 je slika 21 risba kuhinjskega lonca (z groba NM 916), ki spada med temno domačo lončenino. Ista posoda je tudi v tekstu napak opisana kot posoda tankih sten. Še dva kuhinjska lonca sta na tabeli 2, in sicer slika 3 in 4. Ta dva v tekstu sploh nista obravnavana. Na tab. 5 je pomanjkljivo obravnavana značilna osrednjeslovenska skupina posod z rebri na vratu, saj slike 6—9 s tabele 5 nimajo ustreznega gradiva v tekstu (zelo verjetno gre napaka na rovaš krajšanja besedila).

Tudi delo, ki je pred nami, kaže, da imamo arheologi terminološke težave; vsi se ubadamo z njimi. Vsekakor se moramo čimprej zediniti glede imen za oblike, ki jih avtorica poimenuje trikotno oblikovano ustje (str. 28) in lijakasto oblikovano ustje (str. 31). Bržčas tudi te oznake ne opredele ustrezneje funkcionalnih oblikovnih posebnosti kot so to zmogle že tiskane oznake: trikotno odebeljeno ustje in vrč z livčkom. Nadalje, po svetu že dolgo pri opisih oblika italških sigilatnih krožnikov ne rabijo oznake Drag. 15/17 (ki jo strokovna literatura dosledno rabi le za južnogalske krožnike), iz jugoslovanske literature

pa ta oznaka kar ne more izginiti. Na rovaš znanih terminoloških težav gresta verjetno tudi nekajkrat ohlapno rabljena termina okras, ornament. Na današnji razvojni stopnji vede bi morali iz še tako zgoščenega teksta razprave, ki do določene mere obeta postati temeljna, vendarle zaslutiti, da pri premazih, namernem brazdanju in peskanju površine in tako imenovanem »metličastem ornamentu« vedno in vselej le ne gre za okrasni učinek.

Žal nas delo opozarja tudi na včasih malo primerne razmere za znanstveno delo v depojih nekaterih muzejev. Predvsem o ptujskih podatkih lahko sodim, da so nekajkrat pomanjkljivi. Jasno je videti, da avtorica ni mogla neposredno v depoju ali zbirki študirati vseh posod tankih sten, sicer bi opazila veliko razliko v glini in premazu, ki ločita ptujske posode od emonskih. Res je, da je katalog ptujske zbirke šele izšel, a ptujski muzej je imel vendarle že leta 1963 narejeno snovno kartoteko arheološke zbirke. Kartoteka pa je javen dokument za strokovno delo in vsakodnevni pripomoček kustosu, ko daje podatke, pa naj zbirka doživlja še take spremembe in selitve.

Osebo sodim, da je treba z nekaj trditvami in načini obdelav v delu, ki ga prikazujemo, tudi polemizirati. Zdi se mi, da se je avtorica preveč odrekla obravnavam funkcije posameznih posod. Nekatere tipološke skupine so po mojem mnenju zgrajene dosti preveč na podlagi optičnega vtisa, ki ga zbuja posode, in premalo na podlagi iskanja korenin in razvoja tipa (vaze, krožniki, sklede, vrči). Na ta način je obravnava nedorečena. Avtorica predlaga nekaj povsem originalnih misli o lokalnih variantah ali posebnostih zlasti med keramiko tankih sten, vaz, skled, ki jih velja spremljati s posebno pozornostjo. Toda, kot smo rekli, jih premalo poudari v nasprotju zapisanimi mnenji drugih. Izrazito polemizira z Ė. Bónis (str. 23) in ravno to, po moje, do neke mere nápak. Trditev Ė. Bónis velja namreč za skodelice tankih sten iz premazane gline, ki se danes zelo otira, za izdelke, ki jih v večjih količinah srečamo na panonskih tleh, v Emoni jih pa tako rekoč ni. Pri izvoru in razvoju tipov je premalo primerjav, popravkov, pa tudi polemik z mnenji v razpravah, ki jih prav tako že redno rabimo pri svojem delu. Daleč premalo je primerjav z mnenji Schörgendorferja. Čudno je, da pri značilnih posodah z rebri na vratu ne srečamo nobene dopolnitve ali potrditve tipološke sheme, ki jo je po gradivu z Dolenjske izdelal P. Petrù. Opažanj podpisane v Arheološkem vestniku 20 (ki je vendarle izšel že leta 1969, da izpustimo sestavke, ki so izšli pozneje), se avtorica v Keramiki emonskih nekropol sploh ne dotakne. Molk je sicer učinkovit način kritike, toda prav nič ne prispeva k znanstvenemu spoznanju. Iz teksta tudi npr. ni razvidno, zakaj je pri plitvejših širokih skodelicah tankih sten avtorica povsem umolknila o teh posodicah kot acetabulih in jih prikaže — za sodobno rimsko keramografijo na novo — s staro definicijo kot čaše za pitje. Podobno velja za vrsto ugotovitev v izpeljavah in prikazu razvoja tipov, zlasti vrčev, krožnikov pa tudi loncev. Vselej je veljalo, da vrči z dvema ročajema niso nasledek razvoja enoročajnih vrčev, zdaj pa beremo, brez podrobne utemeljitve, nasprotno. Tudi razvoj čaš ne more biti le nadaljevanje tradicije oblikovanja loncev (str. 48). Več utemeljitve in polemike z napisanimi mnenji bi zahtevala tako tudi trditev, da so enoročajni vrči uvoženi. Ne morem se sprijazniti z domnevo, da bi Rimljani v Emono in še dalj tovorili na vozech krhke vrče, ko pa je bilo Barbijem ali Caesernijem lažje pripeljati nekaj sužnjev

na ležišča gline in tako narediti dovolj vrčev za lokalno rabo, vino, olje in garrum pa voziti čez kraške prelaze v amforah. Gotovo pa bodo tovrstne debate v naši stroki že v prihodnjih desetletjih z napredki v analizi gline odveč. Nadalje bi bilo po moje treba bolje razložiti in utemeljiti tudi mnenje s str. 37, da je lonec, najden v naselbini manjši od tistega, ki je bil pridelek v grobu. Malo preveč poenostavljeno lahko danes razumemo razlago loncev tipa Auerberg kot trgovskega blaga (to je lahko, da samo nadaljevanje ohlapne formulacije v mojem sestavku v Arheološkem vestniku 20, dasi je avtorica ne citira).

Legijski tabor v Avgustovem času v Emoni (torej pred letom 14 n. š.) na podlagi keramike, po mojem mnenju, še vedno ni nesporno dokazan. Najstarejša emonska sigilata vsebuje izgublajoče se značilnosti Avgustovega časa in mlade značilnosti Tiberijevega časa. Tako sem jo datirala nekako v leto 10 n. š. Med njo je namreč, številčno merjeno, več tipov in značilnosti, ki sodijo še v leta 5–10, zato je ne smemo močno pomakniti v čas Tiberijeve vlade (5 let naprej ali nazaj je pa seve dovoljenih pri vsaki dataciji sigilate! Te dileme in opredelitve so bile napisane in dotiskane leta 1973 — *Acta RCRF* 14–15 — in avtorici dostopne, zato je neustrezna trditev s str. 60 in 61 ter opomba 396 s prikazom divergenc med mojo datacijo in datacijo H. Comforta). Tako sigilata res ni zanesljiv dokaz, da bi v Emoni stal legijski tabor v razvitem Avgustovem času. Vsi zdaj nestrpnost pričakujemo objave drugih najdb in stavbnih tlorisov z najstarejše emonske hodne površine, ki avtorica o njih govori na str. 60 in ki bodo jasneje dokumentirale Avgustov čas.

Knjigo bomo vsekakor pogosto rabili. To je znanstvenemu delu najboljša ocena. V tem smislu moramo ob koncu prikaza pritegniti zelo pohvalni oceni J. Kastelica, ki je napisana delu v uvod.

ZUR KERAMIK IN EMONA

Zusammenfassung

Die Rezension stellt das Buch vor, macht jedoch auch auf einige stilistisch und technisch mangelhafte Stellen aufmerksam. Aus dem Text ist nicht klar ersichtlich, dass mehrere typische Formen aus den Gräbern, die S. Petru in Emonske nekropole, Katalogi 7, vorlegt, jedenfalls deswegen keinen Platz in der Bearbeitung gefunden haben, weil die Bearbeitung zeitlich weit zurück liegt (vor dem Jahre 1973). In einem Exkurs wird darauf aufmerksam gemacht, dass auch die vorgestellte Arbeit als erste Arbeitsetappe in der Bearbeitung der Keramik der Gräber Emonas betrachtet werden muss. Wenn man die Fülle des Materials (als Beispiel wird hier eine Übersicht der Einhenkelkrüge vorgelegt) begleitet und die Bewegung, das Anwachsen bzw. das Schwinden der Zahl von vereinzelt Details betrachtet, lassen sich natürlich noch viel interessantere Beobachtungen machen. Dazu muss man die Gräber noch aufgrund der Bearbeitung der Entwicklung vereinzelter Grabbeigaben zuletzt nochmals präzise datieren und die vorangegangenen Forschungsergebnisse abermals überprüfen. Die Rezension polemisiert mit einigen Interpretationen der Funktion der Gefäße (dünnwandige Keramik, Töpfe, Vasen Krüge und Kannen) des Imports und Handels (Krüge, Auerbergstöpfe) und macht darauf aufmerksam, dass die Vorstellung der Entstehung und Typenentwicklung hier und da genug von den bisherigen Meinungen abweicht, doch dass dies im Text zuwenig deutlich wird. Die klare Polemik des Textes mit É. Bónis in bezug auf die dünnwandigen Schälchen ist nach der Meinung des Rezensenten nicht zutreffend, da

sich die Meinung von É. Bónis auf die technologisch klar abgesonderten Schälchen des südwestpannonischen Raumes beschränkt.

Zuletzt wird in der Rezension die mangelhaft vorgestellte Datierung der ältesten Sigillaten den Tatsachen entsprechend (die Datierung in den *Acta RCRF* 14—15 wurde doch bereits im Jahre 1973 publiziert) korrigiert und somit darauf aufmerksam gemacht, dass die Sigillaten nicht als klarer Beweis für die Behauptung, Emona sei ein augusteisches Legionslager gewesen, herangezogen werden können. Dazu müssten andere archäologische Beweise vorgelegt werden.

I. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo tesneje datirati v čas julijske dinastije:
Gruppe von Krügen und Kannen aus Gräbern die sich präziser in die Zeit der julischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 113, 377, 594, 176, 566, 900, 135, 612

NM (Pe) Jugobanka 2, 758, 35—1040, 44—1049, 857, 863, 654, 72—1032, 30—1035, 1147.

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo datirati v čas julijske dinastije manj tesno:

Gruppe von Krügen und Kannen aus Gräbern die weniger präzise in die Zeit der julischen Dynastie datieren lassen:

NM (Pe) 111, 247, 547, 1132, 233, 20, 757, 548

MM (Pl) 730, 336, 600

II. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo tesneje datirati v čas klavdijske dinastije:
Gruppe aus Gräbern, die sich präziser in die Zeit der claudischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 246, 134, 650, 101, 161, 651, 134, 100, 383, 651, 244, 86, 103, 104, 129, 135, 395, 531

NM (Pe) 812, 112, 1156, 854, 555, 112, 13, 1134, 803, 1152, 552, 869, 1006, 691

III. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo manj tesno datirati v čas klavdijske dinastije:

Gruppe aus Gräbern, die sich weniger präzise in die Zeit der claudischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 798, 393, 529, 335, 1150, 394, 526, 701, 333, 652, 694, 630, 720, 631, 629, 386, 520

NM (Pe) 1112, 1106, 1160, 621, 30, 551, 106, 659, 267, 1006, 550, 248, 68—1073, 650, 119, 34, 952

IV. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo tesno datirati v čas flavijske dinastije:
Gruppe von Krügen und Kannen aus Gräbern, die sich präziser in die Zeit der flavischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 617, 920, 110, 336, 416, 572, 385, 723, 415, 627, 160, 564, 368, 628, 527, 680, 723, 236

NM (Pe) 1164, 820, 1163, 45—1050

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo manj tesno datirati v čas flavijske dinastije:

Gruppe von Krügen und Kannen aus Gräbern, die sich weniger präzise in die Zeit der flavischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 660, 967, 924, 726, 740

V. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz grobov, ki jih moremo manj tesno datirati v čas flavijske dinastije:

Gruppe von Krügen und Kannen aus Gräbern, die sich weniger präzise in die Zeit der flavischen Dynastie datieren lassen:

MM (Pl) 557, 107, 726, 739, 873

NM (Pe) 1131, 1111, 1109, 915, Gledališka ul. 2, 913, 819, 891, 1153, 1104, 259, 453, 127, 59—1060, 873, 844, 259, 873, 414, 412

Skupina vrčev iz jasno predmarkomanskih grobov:

Gruppe aus Gräbern der eindeutig vormarkomannischen Zeit:

NM (Pe) 113, 653, 1155, 615, 10, 660, 1187, 216, 958, 885, 627, 1100, 890

MM (Pl) 372, 542

VI. Emonska grobišča — Grabstätten von Emona

Skupina vrčev iz jasno predmarkomanskih grobov:

Gruppe aus Gräbern der eindeutig vormarkomannischen Zeit:

MM (Pl) 976, 382, 912, 970, 26

Skupina vrčev iz jasno pomarkomanskih grobov:

Gruppe aus Gräbern der eindeutig nachmarkomannischen Zeit:

MM (Pl) 201, 1

NM (Pe) 693, 49—1054, 917

Vrč iz jasno poznega groba:

Aus einem eindeutig späten Grab:

NM (Pe) Jugobanka 1

